

ISBN 978-960-87792-2-8

© 2006 ADVENTURE AE

ANTONIO
MILO
ISOLARIO

Transcription of the italian original
AGAMEMNON TSELIKAS

Trascrizione dall' originale in italiano
AGAMENNONE TSELIKAS

ADVENTURE PUBLICATIONS
ATHENS 2006

EDIZIONI ADVENTURE
ATENE 2006

WITH THE SUPPORT OF

CON IL SUPPORTO DI

ΛΕΟΝΟΡΑ ΝΑΒΑΡΗ *Συντονισμός έκδοσης*
ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ ΤΣΕΛΙΚΑΣ *Ελληνική μετάφραση του κειμένου του Antonio Millo*
ΕΛΕΝΗ ΑΓΑΘΟΥ *Αγγλική μετάφραση*
ΛΕΟΝΟΡΑ ΝΑΒΑΡΗ *Αγγλική μετάφραση του εισαγωγικού κειμένου του Α. Τσελίκα*
ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΡΒΟΥΝΑΚΗ *Ιταλική μετάφραση των εισαγωγικών κειμένων*
ΧΑΡΗΣ ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ *Καλλιτεχνική επιμέλεια και σχεδίαση της έκδοσης*

LEONORA NAVARI *Coordination*
AGAMEMNON TSELIKAS *Greek translation of Antonio Millo's text*
ELENI AGATHOU *English translation*
LEONORA NAVARI *English translation of A.Tselikas introduction*
GEORGIA KARVUNAKI *Italian translations of introductory texts*
HARRIS SPYROPOULOS *Design and art direction*

LEONORA NAVARI *Coordinamento dell' opera*
AGAMENNONE TSELIKAS *Traduzione in greco di testo di Antonio Millo*
ELENI AGATHOU *Traduzione in inglese*
LEONORA NAVARI *Traduzione in inglese dell' introduzione di A.Tselikas*
GINA KARVUNAKI *Traduzione delle introduzioni in italiano*
HARRIS SPYROPOULOS *Direzione artistica e impaginazione*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΡΤΕΜΙΣ ΣΚΟΥΤΑΡΗ	<i>Πρόλογος του εκδότη</i>	X
ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ ΤΣΕΛΙΚΑΣ	<i>Το Ιζολάριο του Antonio Millo</i>	XVIII
ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΟΛΙΑΣ	<i>Ο Αντώνιος από τη Μήλο, Ένας Έλληνας Ναυτικός Χαρτογράφος στη Βενετία του 16^{ου} αι.</i>	XXXIV
	<i>Βιβλιογραφία</i>	XXXIX
ANTONIO MILLO	<i>Ιζολάριο</i>	3
ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ ΤΣΕΛΙΚΑΣ	<i>Ευρετήριο της ιταλικής μεταγραφής</i>	260
ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ ΤΣΕΛΙΚΑΣ	<i>Ευρετήριο της ελληνικής μετάφρασης</i>	276
ΛΕΟΝΟΡΑ ΝΑΒΑΡΗ	<i>Ευρετήριο της αγγλικής μετάφρασης</i>	288

CONTENTS

ARTEMIS SCUTARI	<i>Publisher's preface</i>	XII
AGAMEMNON TSELIKAS	<i>The Isolario of Antonio Millo</i>	XXIV
GEORGE TOLIAS	<i>Antonio Millo A Greek Chart-Maker in 16th century Venice</i>	XL
	<i>Bibliography</i>	XXXIX
ANTONIO MILLO	<i>Isolario</i>	5
AGAMEMNON TSELIKAS	<i>Index to Italian transcription</i>	260
AGAMEMNON TSELIKAS	<i>Index to Greek translation</i>	276
LEONORA NAVARI	<i>Index to English translation</i>	288

INDICE SOMMARIO

ARTEMIS SCUTARI	<i>Proemio dell' editore</i>	XIV
AGAMENNONE TSELIKAS	<i>L' Isolario di Antonio Millo</i>	XXIX
GIORGIO TOLIAS	<i>Antonio Millo Un Cartografo Nautico Greco A Venezia nel 16° Secolo</i>	XLV
	<i>Bibliografia</i>	XXXIX
ANTONIO MILLO	<i>Isolario</i>	1
AGAMENNONE TSELIKAS	<i>Indice della trascrizione in italiano</i>	260
AGAMENNONE TSELIKAS	<i>Indice della traduzione in greco</i>	275
LEONORA NAVARI	<i>Indice della traduzione in inglese</i>	288

Ο ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΠΟ ΤΗ ΜΗΛΟ

ΕΝΑΣ ΕΛΛΗΝΑΣ ΝΑΥΤΙΚΟΣ ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΟΣ ΣΤΗ ΒΕΝΕΤΙΑ ΤΟΥ 16^{ου} ΑΙΩΝΑ

ΠΟΛΥ ΛΙΓΑ γνωρίζουμε για την ζωή των ναυτικών χαρτογράφων της Αναγέννησης. Ακόμη και τα ονόματα πολλών έχουν χαθεί, μιας και λίγοι ήσαν εκείνοι που υπέγραφαν τα έργα τους. Αυτό οφείλεται στην κύρια επαγγελματική ιδιότητα των περισσοτέρων, εκείνη του ναυτικού, ιδιότητα που δεν αφήνει συνήθως ευδιάκριτα ίχνη στην ιστορία. Έτσι και για τον Αντώνιο ξέρουμε ελάχιστα, τα περισσότερα από τα οποία αντλούνται από τα έργα του. Το όνομά του έχει σωθεί, όμως ακόμη και γύρω από αυτό κυριαρχεί μια χαρακτηριστική ρευστότητα: στα έργα του υπογράφει άλλοτε ως Antonius de Melo, άλλοτε ως Antonio Millo, Milo, da Milo ακόμη και ως Millos.

Ο Αντώνιος γεννήθηκε στη Μήλο στις αρχές του 16ου αιώνα. Το νησί ανήκε ακόμη στο δουκάτο του Αιγαίου και ήταν κέντρο της ναυσιπλοΐας της περιοχής. Οι Μηλιώτες ναυτικοί, γνώστες των θαλασσινών δρόμων, των ανέμων και των λιμανιών της ανατολικής Μεσογείου, ήσαν φημισμένοι πλοηγοί. Στο μεγάλο φυσικό λιμάνι της Μήλου έφταναν τα πλοία από την δυτική Μεσόγειο. Εκεί επιβιβάζονταν ο Μηλιώτης πλοηγός για να τα οδηγήσει στη Χίο, τη Σμύρνη, ή την Κωνσταντινούπολη. Ο Αντώνιος διδάχτηκε την πατροπαράδοτη ναυτική τέχνη στο νησί του και πρέπει να ταξίδεψε για αρκετά χρόνια. Στα ταξίδια του αυτά πρέπει να επισκέφθηκε τη Βενετία όπου έμαθε την τέχνη της κατασκευής πορτολάνων - χαρτών. Αυτό πρέπει να έγινε ενωρίς στα τέλη της δεκαετίας του 1550, μιας και το παλαιότερο έργο του, ένας χαμένος σήμερα χειρόγραφος ναυτικός άτλαντας, χρονολογείται στα 1557. Η εγκατάστασή του στη Βενετία πρέπει να πραγματοποιήθηκε αργότερα, ενδεχομένως μετά την αποχώρηση των Λατίνων από το νησί, στα 1566. Το παλαιότερο χρονολογημένου έργου του Αντώνιου που σώζεται, ένας πορτολάνος - χάρτης της Μεσογείου, φέρνει όλα τα χαρακτηριστικά της βενετσιάνικης παραγωγής πορτολάνων - χαρτών και είναι χρονολογημένος στα 1567 (Βιβλιοθήκη Newberry, Σικάγο).

Η παραγωγή χειρόγραφων ναυτικών χαρτών αποτελούσε μια οργανωμένη επαγγελματική δραστηριότητα σε αρκετά παράκτια κέντρα της ευρωπαϊκής Μεσογείου. Στην Βενετία μάλιστα του 16ου αιώνα είχαν συγκεντρωθεί εξαιρετοι τεχνίτες από πολλά λιμάνια της Ιταλίας, της Ιβηρικής, της Γαλλίας και της Ελλάδας, και εργάζονταν στα δραστήρια χαρτογραφικά εργαστήρια της πόλης. Ένα από τα εργαστήρια αυτά ήταν κι εκείνο του

Πορτογάλου χαρτογράφου Diogo Homem. Από την τεχνοτροπία και τον διάκοσμο του πρώτου σωζόμενου πορτολάνου – χάρτη του Αντώνιου (1567), μπορούμε να υποθέσουμε ότι ο χαρτογράφος μας εμβάθυνε στην τέχνη της ναυτικής χαρτογραφίας στο εργαστήριο του Diogo Homem. Στο έργο αυτό ο Αντώνιος, ακολουθώντας τον τρόπο του Homem, υπογράφει λατινικά και δηλώνει ότι είναι κοσμογράφος: *Antonius de Melo Cosmographus fecit MDLXVII*. Η δήλωση αυτή εκφράζει την επιθυμία του να ακολουθήσει το επάγγελμα του χαρτογράφου.

Και του Diogo Homem ο περιπετειώδης βίος μας είναι εν πολλοίς άγνωστος. Γιος του φημισμένου χαρτογράφου της Λισσαβόνας, Lopo Homem, ο Diogo μετά από έναν φόνο εξορίζεται στο Μαρόκο, από όπου δραπετεύει (άγνωστο πότε) για να καταφύγει στο Λονδίνο. Δεν γνωρίζουμε πότε ακριβώς εγκαθίσταται στη Βενετία, ωστόσο το πιθανότερο είναι να βρίσκεται και να εργάζεται εκεί από τα 1557. Ο Αντώνιος πρέπει να συνεργάστηκε τακτικά με τον Diogo Homem, μιας και στο σύνολο του έργου του αναγνωρίζεται η επίδραση της τεχνοτροπίας του Πορτογάλου χαρτογράφου.

Στα 1571 ο Αντώνιος εμφανίζεται εγγεγραμμένος στην ελληνική αδελφότητα της Βενετίας όπου, κατά καιρούς, ανανεώνει την εγγραφή του. Δεν γνωρίζουμε αν άνοιξε ποτέ δικό του χαρτογραφικό εργαστήριο ή αν ανέλαβε το εργαστήριο του Diogo Homem από όταν σταματά η παραγωγή του τελευταίου, στα 1576. Όπως και να έχει ο Αντώνιος δέχεται σημαντικές παραγγελίες από τα 1580 και μετά, αφού το μεγαλύτερο μέρος των υπογεγραμμένων πορτολάνων χαρτών και ατλάντων του χρονολογείται ανάμεσα στα 1580 και τα 1586.

Η λειτουργία δικού του εργαστηρίου ή η ευκαιριακή συνεργασία του με κάποιο από τα υπάρχοντα εργαστήρια ήταν απαραίτητη, καθώς τα μεγάλα έργα που αναλαμβάνει ο Αντώνιος την εποχή εκείνη απαιτούν την συμβολή πολλών τεχνιτών ειδικευμένων στον σχεδιασμό, την διακόσμηση, τον χρωματισμό και την επιχρύσωση, όπως επέβαλαν τότε τα προνόμια των συντεχνιών στην Βενετία. Πράγματι, οι περγαμηνοί πορτολάνοι χάρτες και οι πορτολάνοι άτλαντες που παράγει ανάμεσα στα 1582 και τα 1586, έργα άκρως αξιόλογα από καλλιτεχνικής πλευράς, προϋποθέτουν την πολύμηνη απασχόληση εξειδικευμένων τεχνιτών. Ανάμεσα στην παραγωγή του Αντωνίου ξεχωρίζουν οι δύο

NIO è isola con bonissimo porto dal'ostro garbin con una secca per banda nel entrar soff'acqua. Bisogna slargarsi da quelle et andar per meso la bocca et dentro puoi tenesevi dove vi piace che è netto et si pò dar ancore et provesi et anco la sola come volete et caperia ogni grossa armada con buon acqua da bere. Fu questa isola desabitata 1558 da 14 galeosse barbaresche che portono via fusse le persone et cosi stesse sin 1575 che all' hora et sino hoggi è habitata con alcuni scogliessi ma di valor alcuno.

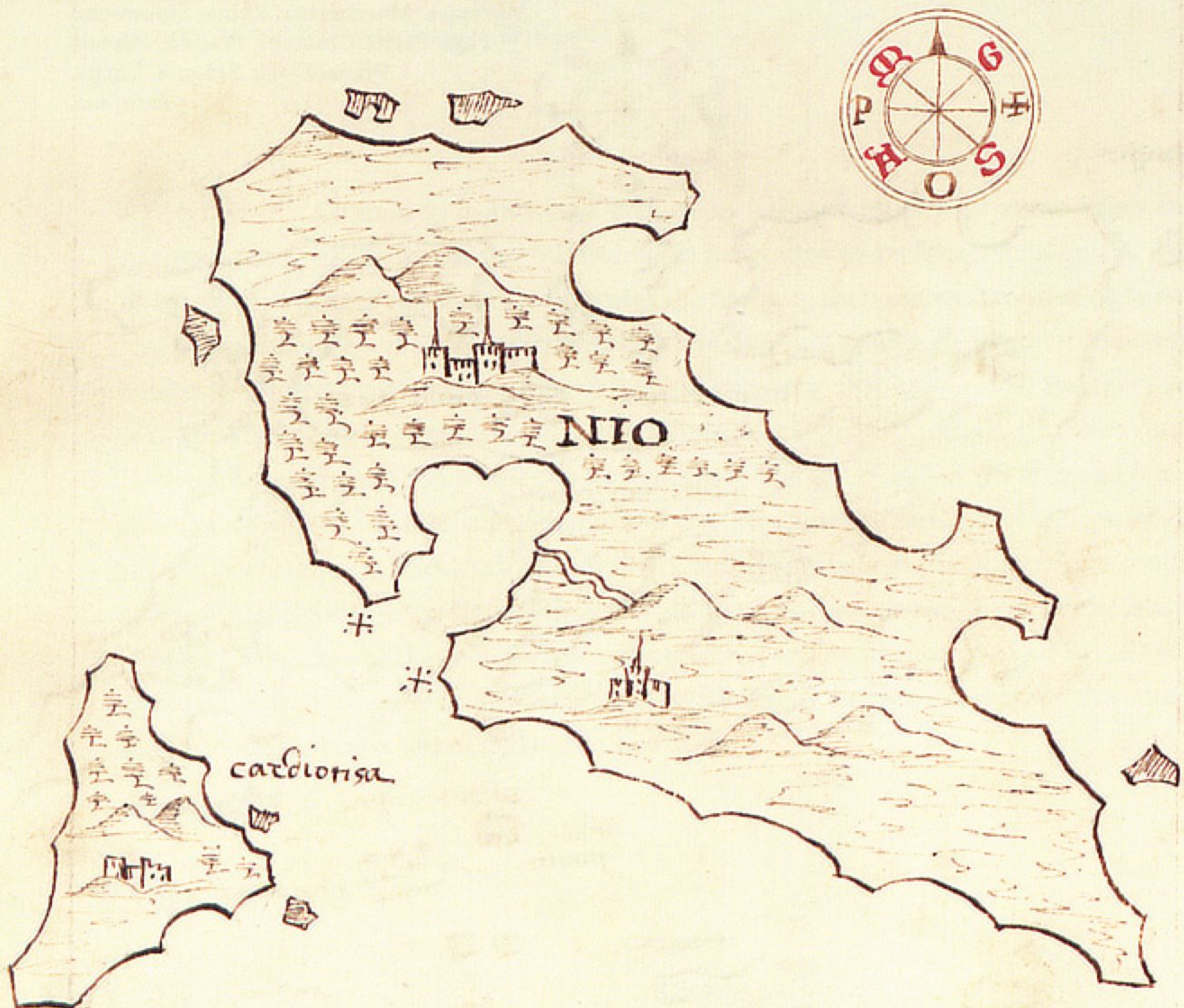
Da ponente garbino è l'isola Cardiosissa lontana miglia _____ n° 5.

Da levante è l'isola Diana lontana miglia _____ n° 15.

Nio circonda circa miglia _____ n° 40.

L'isola Cardiosissa circonda miglia _____ n° 15.

NIO. Cardiotisa.

Ἡ **ΝΙΟΣ** (Ἴος) εἶναι νησί μὲ πολὺ καλὸ λιμάνι πρὸς τὴ μεριὰ τῆς ὄστριας γαρμπῆ μὲ μιὰ ξέρα κάτω ἀπὸ τὴ θάλασσα πρὸς τὴν πλευρὰ πού μπαίνει. Πρέπει νὰ ἀπομακρύνεσαι ἀπὸ αὐτὴν καὶ νὰ πηγαίνεις στὴ μέση στὸ στόμα καὶ μέσα μπορεῖς νὰ κρατηθεῖς ὅπου σοῦ ἀρέσει, καὶ εἶναι καθαρὸ καὶ μπορεῖς νὰ ρίξεις ἄγκυρες καὶ πλωρίσια, ἀλλὰ καὶ μόνη τὴν ἄγκυρα, ὅπως θέλεις. Τὸ λιμάνι αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ κλείσει κάθε μεγάλη ἀρμάδα. Ἔχει καλὸ πόσιμο νερό. Αὐτὸ τὸ νησί ἦταν ἀκατοίκητο, γιὰ τὸ 1558 δεκατέσσερις μπαρμπαρέζικες γαλέρες ἀπήγαγαν ὅλους τοὺς κατοίκους καὶ ἔτσι ἔμεινε μέχρι τὸ 1575, ὥστε ἀπὸ τότε μέχρι σήμερα κατοικεῖται. Ἔχει μερικὸς μικροὺς σκοπέλους, ἀλλὰ χωρὶς σημασία. Πρὸς τὸν πονέντε γαρμπῆ βρίσκεται τὸ νησί Καρδιώτισσα μακριὰ 5 μίλια. Πρὸς τὸν λεβάντε εἶναι τὸ νησί Ντιάνα μακριὰ μίλια 15. Τὸ νησί Καρδιώτισσα ἔχει γῦρο 15 μίλια.

NIO (Ios) is an island with a very good harbour south-southwest, with a sandbank below the surface of the sea on the side of the entrance. You have to keep away from it and go through the central part of the mouth. And when you are inside you can tie up wherever you like, and it is clean, and you can cast anchors and cables, but also anchors only, just as you please. And this harbour can berth any fleet and has good drinking water. And this island was uninhabited because in 1558 fourteen galleys of the Barbary pirates kidnapped all the inhabitants, and it remained so up to 1575. So it has been inhabited only since then, with some small reefs of no value. Cardiotissa island is 5 miles west by southwest.

Diana island is 15 miles east.

The perimeter of Ios is about 40 miles

The perimeter of Cardiotissa island is 15 miles.

INDICE TOPONOMASTICO

A

Abertino porto	203	Arzura isola v. Scanzura	180
Abrucio sacca	145	Asenali (Li)	63
Acale (L') porto	79	Asenara isola	26, 27, 29
Acali	237	Asenelli secca	62
Acharies v. Acraries scoglio		Asia Minor	185, 189, 193, 203, 220, 228
Achirona porto	175	Aspronisi	168
Achri	203	Asso, Aso scoglio	140
Achrotiri	223	Atali (isola)	152
Acraries scoglio	145, 146	Atea campo	237
Acri, Achri isola, valle	211, 212	Atteras porto	126
Acrotiri castello	211	Avisi	140
Adriatico Mar, Colfo	84, 115	Avlemona porto	140
Agalia isola	216		
Agussa, Agusa	168	B	
Agusta città	59		
Agusta isola	104	Bacco, Bacho (di) tempio	171
Agustini	104	Bafo città	248, 249
Alessandria valle	126	Bagno porto	107
Alirabo	237	Ballizari isola	235
Alto Pellegrin(o)	60, 63	Banda, f.	40
Amiri	224	Bandicari	63
Amorosa fontana	248, 249	Baparata	29
Amurgo isola	212	Barbaro fiumera	115
Anafi, Namphi isola	219	Barbatar capo	28
Andro, Andri isola	159, 160, 172	Barbato scoglio	87
Anglione	63	Barbosca, Barboscha	103
Anrne	16	Bastia (La)	40
Antigozo isola	234, 237	Benaggia secca	62
Antimilo scoglio	145, 146	Bendicari	59
Antiparos isola	168	Benditien	52
Antipaxó isola	122	Beschia	84
Antipsara isola	197	Besse porto	39
Anzolo (del') punta	40	Bialsa	103
Apalli	155	Biancho capo (Cipro)	248, 249
Apanomeria, Apano Merea castello	211	Biancho capo (Corfu)	116, 115
Apiro	189	Biancho capo (Maggiolica)	15
Apronissi scoglio	211	Biancho capo (Meleda)	108
Araclia isola	171	Biancho capo (Ossaro)	92
Arangia	220	Biancho capo (Sicilia)	60, 62, 63
Arbe città, isola	87	Biancho capo (Sio)	193
Arcipelago	140, 152, 155, 159, 168, 171, 172, 219	Biancho porto (Ischia)	55
Arcona capo	16	Biancho porto (Piscopia)	224
Argental monte	51	Biancho porto (Sardegna)	29
Argeri scoglietto	58	Bichieri isola	220
Argientara	146	Bigoia fiume	40
Argostoli porto, colfo	126	Bigona	40
Armaridi	237	Bombarda dirupo	145, 146
Armeno	172	Bon Gierbirio capo	63
Arsentara isoletta	145	Bonifacio (di) canal	27
Arta	130	Bonifacio capo, castel, città	39, 40

Bozza (di) fossa, capo	26	Capra, Chapra isola (Calamo)	216
Brando capo	40	Caprera (Maiolica)	15, 16
Brazza, Braza, Braca isola, porto	100	Caprera isola (Candia)	237
Brola	63	Caprera isola (Sapiencia)	138
Bruca	58	Caprera isola (Tremiti)	112
Brucha (La)	63	Capro capo	126
Brussa, Brusa isola	227	Caprone isola	220
Bucha v. Bruca	58	Capsali castello	140
Bulchan v. Vulcan isola		Caracho scoglietto	58
Busca	29	Carbon, Carbono porto	107
Businara bocca, isola, secca	27, 39	Carbonar capo	28
Buso isola	96	Carchi isola	228
Butintro	116	Cardachio fontana	115, 116
		Cardamilla, Cardamila	193
C		Cardi montagna	236
		Cardiotissa isola	208
Cagliari (di) colfo	28	Cardo porto	40
Cagliari città	28	Cargador città rovinata	234
Calabria	63	Cargi, Carchi isola	227
Calamo isola	216	Caristo porto	172
Calapoda	237	Carita	207
Calava	63	Carniva colfo	62
Cale, Cale Longa	16	Caroba porto	96
Cali Limiona porto	234, 237	Caroma	63
Calizene v. Callisene	92	Carponar capo	29
Callamici porto	175	Cartaro	237
Callamota isola	83, 111	Carteri	59, 63
Callisene villa	92	Casa	237
Calloni, Chaloni colfo	189	Casagiario	63
Calogero scoglio, bocca	160, 163	Casali	63
Calos porto	212	Casion capo	84, 88
Calvi città	39, 40	Caso, Chaso isola	232
Camaram valle	60	Casopo	116
Camari	63	Cassionet porto	84
Camasi	63	Cassopo	115
Cambasso capo	27	Cassopoli	115
Camera, Camara porto	108	CastelloViso	27
Camino capo	28	Castogero	63
Camisa porto	96	Castogero sorsitor	56
Candia città	235	Catania	63
Candia isola	140, 145, 172, 211, 232, 234 236, 237, 249	Catenea città, capo	58
Canea (La)	237	Catica	112
Cani (di) Isola v. Isola di Cani scoglietto	59, 63	Cavali (Candia)	237
Cania città, porto	236	Cavalli (dei) isola (Sardegna)	26, 29
Canidoli scogli	92	Cavres fiumera	26
Cannetto capo	15	Caymeni, Caimeni scoglio	211
Canotara capo	40	Cechina	220
Capo d'Oro v. Oro (d') capo	160	Cefalonia Piccola isola	126
Capra isola (La Ngo)	220	Cefalonia, Cefalonia Granda isola	122, 126, 134
		Cefalù città	62

